

Flere lag med maling er fjernet på Hovelsrud gård på Hedmarken, slik at den gamle dekoren kan rekonstrueres. Dekormaling er i vinden.

Historisk kopikunst

tekst Eldrid Oftestad
foto Signe Dons

Dekormalingeksperten Anne Louise Gjør har fått det ærefulle oppdraget på Hovelsrud gård på Helgøya i Mjøsa. I flere år har hun vært engasjert i rekonstruksjonsarbeidet på den historiske gården fra 1840, og nå gjenstår kun de siste detaljene i spisestuen. Gjør maler sjabloner, marmorering, ådrer og frihåndsdekoreringer.

– I spisestuen tar jeg i bruk nesten alle teknikkene når jeg skal male intrikate sjabloner på tak, gulv og vegger, og marmor på brystningen. Veggene er dekorert med blomster som først er sjablonert, og deretter frihåndsdekorert slik at kronblad og støvbærere så vidt er streift med penselen, forteller Gjør.

De staselige dobbeltdørene i rommet er ådringsmalt, som er en treimitasjons-teknikk.

– Dørene er malt som lys eik og flammehjørk, og for å toppe det hele er det skinnende bronsetinktur rundt dørspeilene.

Det er en gyllen malerfarge som brukes til å forgylle ting.

Indisk lus

Ifølge Gjør er rekonstruksjonene på Hovelsrud gård eksempler på stilen klassisisme. Den var moderne på 1800-tallet og betyr gjenopptagelse av klassisk stil; den greske og romerske stilen. Og for å få til den rette stilen har hun blant annet brukt skjellakk, som er et harpikslignende stoff som kvæ.

– Det sies at tidligere ble skjellakk fremstilt av blant annet indisk lus, sier hun og holder frem en flaske med blank væske i.

I tillegg til sjabloner har hun marmorert stolpeimitasjoner, og hun har vært nøye med å plassere skyggene riktig.

– Er det mulig å rette opp feil?

– Ja. Jeg bruker linoljemaling. Og så lenge malingen ikke er tørket, så kan den tørkes bort. Så her er det mulig å prøve og feile, smiler Gjør.

Billig alternativ

Marianne Olsson, som bor på Hovelsrud gård med familien sin, kan fortelle at de har skrapet av flere malingslag med skalpell og avdekket flere lag med dekor.

– Hovedbygningen sto ferdig i 1847, og på den tiden skulle det være dekormalt. Og man kan jo spørre seg om tapetimitasjonene egentlig var finere enn selve tapeten, antyder Olsson.

Hun får støtte fra Gjør.

– Det var dyrt med tapet på den tiden, så dermed ble dekorasjonsmaling et godt

Lag på lag med historie avdekkes på gården.

og billigere alternativ. Men jeg har inntrykk av at det også ble sett på som flottere enn tapet.

På Hovelsrud var det opprinnelig tapet i annen etasje og dekorasjonsmaling i første, og slik er det også i dag.

– Vi ville føre huset tilbake til det opprinnelige. Dessuten synes vi det er viktig å ta vare på kulturhistorien som ligger i håndverkstradisjoner som dekomaling, forteller Olsson.

Det var dekomaleren Anders Rud som har utført den opprinnelige dekomalingsen på Hovelsrud.

– Vi vet ikke så mye om ham. Det sies at han var dekomaler på Slottet da dette ble dekormalt på 1830-tallet, og at han deretter hadde en veldig produktiv periode på Hedmarken og Toten. Han står bak mye av dekomalingsen i gårdene på Hedmarken på midten av 1800-tallet, sier Gjør.

Middelalderkirker

Ifølge malerikonservator Job Brønne var ikke Rud en av dekomalerne på Slottet.

– Han var lutfattig og bodde på en bitte liten husmannsplass som ble kalt «Slottet». Han stakk fra regningene sine, og til slutt emigrerte han til Amerika. Jeg vet ikke hvordan det gikk med ham der.

Brønne er ansatt på Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) og har registrert og dokumentert store deler av vår dekomalingstradisjon. Han kan fortelle at de første tilløp til dekomaling i landet ble utført i kirker på middelalderen. På 1600-tallet begynner man å male dekor i hus.

– Det oppstår to kulturer. Den ene kalles vi bymaling som er sterkt preget av

Ferdig detalj. Etter minimalismen er det å håpe at folk igjen ser verdien av dekor, sier Marianne Olsson.

mønstre og stil fra utlandet. Den andre kulturen oppstår rundt 1740, og det er rosesmaling, som jeg kaller frihåndsdekor. Det lages ting som er stedeget, spesielt ser vi det i Hallingdal, Telemark og Nord-Østerdalen.

Fritt frem

I Norge var det et mye svakere laugsvesen for håndverkere og malere enn ellers i Europa. Det fantes bare ett i Bergen, og dermed kunne nesten hvem som helst begynne å male. Og det gjorde de også, kan Brønne fortelle.

– Jeg pleier å si at i hus fra før 1900 finnes det nesten alltid et eller annet som er dekormalt. Der skiller vi oss ut fra mange andre land, der kun enkelte områder er veldig mye dekorert siden det var forbeholdt overklassen. I Norge var det over alt.

Og det var ikke noe uhørt å kopiere andres mønstre og farger.

– Hvis du fant noe du likte, var det bare å kopiere det. Dermed ser vi at mønstre vandrer ganske fort, og vi kan følge mønstre fra gård til gård.

Det var en dekomaler fra Østerrike som i sin tid inspirerte Anne Louise Gjør til å satse på håndverket.

– Jeg jobbet for ham på Tyssedal kraftstasjon, sier Gjør, som nylig etablerte seg for seg selv i Hamar.

Siden tiden i Tyssedal har hun hatt flere dekoroppdrag, blant annet på Slottet, Drammens Teater, Oslo domkirke, Aasen-gården på Røros og Ibsens leilighet.

Ta vare på det gamle

Dekomaleren opplever at folk er blitt mer bevisst på de gamle tradisjonene.

Dekorasjonsmaling

► En sjanger innen malerkunsten der hensikten er å utsmykke. Det males rett på veggen eller på en gjenstand. Vi finner røtter av denne tradisjonen i Bibelen og Koranen.

► Eksempler på dekorasjonsteknikker er frihåndsdekor (uten hjelpemidler som sjablon eller linjal, som for eksempel rosesmaling), marmorering (imitasjon av stensort), sjablon (gjennombrutt mønster laget av metall, plast, tynn papp eller papir) og ådring (imitasjon av tresort).

► De første eksemplene på dekomaling i Norge er fra middelalderkirker. Fra 1600-tallet blir det også vanlig med dekomaling i hus. På 1800-tallet blir det så rimelig at de fleste har råd til det.

► Oppbyggingen av byområder etter de store bybrannene på 1800-tallet har bidratt mye til utvikling og spredning av dekomaling. Det samme gjorde interiørarbeidet av Slottet i 1830-årene og Stortinget i 1860-årene, der dekomalere fra hele landet bidro.

Kilder: Dekorasjonsmaling av Jon Brønne og Wikipedia.

– Det har nok noe å gjøre med at det har skjedd en bevisstgjøring rundt tilbakeføring og restaurering. Etter flommen på Østlandet i 1995 ble flere gamle gårder restaurert og rekonstruert. Dette var med på å skape oppmerksomhet om restaurering av gamle hus, og verdien av å beholde og gjenskape tidligere tiders kvalitet, håndverk og dekorering, påpeker Gjør.

Dessuten mener hun at det er en «bølge» i tiden om å ta vare på det gamle på en «riktig» måte. Gjør tror dette også henger sammen med den økonomiske oppsvingen i de siste 10-15 årene i landet, og at folk har mer kunnskap om de gamle tradisjonene.

Malerikonservatoren ved NIKU merker også at interessen for dekomaling stiger.

– Det har endret seg radikalt siden 70-årene. I 1975 var det kun 3-4 malere som kunne dekorativ maling, mens det i dag kryr av dem. Tradisjonen har fått mye mer oppmerksomhet, noe jeg tror blant annet skyldes jobben som er blitt gjort med å samle inn, dokumentere og publisere dekorasjonsmaling på 60-, 70- og 80-tallet, sier Brønne.